

Futbol Hakemlerinin İnternet Kullanımı ve Sanal Duyarlılıkları¹

İbrahim Halülla YILMAZ², M. Fatih KARAHÜSEYİNOĞLU³

Özet

Bilgi iletişim teknolojileri hızla hayatın her alanında büyük kolaylıklar sağladığı gibi bazı riskleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Bunlar arasında internet ortamında kişisel güvenliğin sağlanamadığı ve insanların yine internet ortamında çeşitli hakaret ve zorbalığa uğradıkları göz ardı edilmemelidir. İnternet ortamında olabilecek her türlü zorbalığın farkında olmaları bu duruma ilişkin tedbirler arasındadır. Bu araştırma; Türkiye Futbol Federasyonunda faal olarak görev yapan hakemlerin bilgi iletişim teknolojileri ve sanal duyarlılık seviyelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma iki boyuttan oluşmaktadır; kişisel bilgileri öğrenmeye yönelik birinci bölüm ve 14 maddelik "Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği" kullanılmıştır. Üçlü likert tipi ölçekten alınan fazla puanlar siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın yüksek olduğunu göstermiştir. Verilerin analizinde frekans, yüzde, t-testi ve çoklu grup karşılaştırmalarında tek yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan çeşitli kategorilerde görev yapan 141 hakemin % 38'i evinde kullandığı bilgisayardan günde ortalama 2-3 saat arasında (% 41) internette e posta adresleri (% 43) ile facebook'ta (% 28) zaman geçirmektedir. Futbol hakemlerinin sanal zorbalığa ilişkin yüksek düzeyde duyarlılığa ($\bar{X}=36,73$) sahip oldukları ve ortalama skala değerinin 2,62 ile evet'e yakın olduğu bulunmuştur. Hakemlerin sanal zorbalığa ilişkin farkındalıklarının yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tür durumlarda kişisel güvenliğini sağlayabilecek bilinç düzeylerinin yeterli olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Futbol Hakemi
Sanal Duyarlılık
Bilgi ve İletişim
Sosyal Medya

Football Referees' internet Usage and Their Virtual Sensitivities

Abstract

Information and communication technologies bring some facilities in every part of the life as well as bring some risk besides. Among them we see lack of personal security, some insults and violence in the virtual life. To be aware of all of violences on the internet can be among some measures for this

Keywords

Football Referee
Virtual Sensitivity
Information and Communication
Social Media

¹ Bu çalışma Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi 10. Uluslararası Beden Eğitimi, Spor, Fiziksel Tedavi Kongresi UBSFTK (18-20 Kasım 2016) bildiri olarak sunulmuştur / Yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²MEB, Beden Eğitimi Öğretmeni, Elazığ/Türkiye, ibrahimylmz23@gmail.com

³Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Elazığ / Türkiye, fkarahuseyinoglu@gmail.com

situation. This research aims to determine information and communication technologies and the level of virtual sensitivity of referees who works actively at Turkish Football Federation. The study consists of two dimensions; the first part which is for learning personal information and second part is the point "Cyberbullying Related Susceptibility Scale" The high scores taken from the Triple Likert-type scale showed that there is a high awareness towards cyberbullying. In analyzing the data frequency, percentage, t-test and in the multiple group comparisons one-way analysis of variance were used. 38 % of 141 referees that take part in the research use the internet 2 or 3 hours (41 %) a day, e-mails (43%) and facebook (28 %). It is found that football referees has a high level of sensitivity ($x=36,73$) related to virtual cyberbullying and average scale values is found 2,62 and close to 'yes'. It is reached that awareness of the referees related to the virtual bullying is enough. It is seen that referees has an enough consciousness level to ensure their personal securities in such kind of situations.

1.GİRİŞ

Günümüzde insanların birbirleriyle iletişim ve etkileşim içerisinde olduğu en önemli ortamlardan birisi de spordur. Kitleleri arkasından sürükleyen en popüler sporlardan olan futbol, seyirlik olması ve farklı pek çok nedenden dolayı diğer dallardan ayrılmaktadır. Çevremizde her alanda (nüfus artışı, teknolojik gelişme, enformasyon, bölgeselleşme, küreselleşme v.b. gibi) değişimler hız kesmeden devam etmektedir. Bu değişimlerden insanlar, maddesel olarak doyum seviyesine ulaşmalarına rağmen manevi yönden doyumsuzluk yaşamaktadır. Psikososyal açıdan baktığımızda seyirci ve taraftarların gündelik yaşamlarının dışına çıkarak değişik kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı görülmektedir. Futbol yarışmaları, insanların kalabalıkların içinde şahsiyetlerinin kaybolmasına ve çeşitli dış uyarıların etkisiyle istenilen veya istenilmeyen birçok hadiseye neden oluşturmaktadır (Karagözoğlu & Ay 1999).

Dünyanın birçok yerinde yaşandığı gibi Türkiye'de de kitle psikolojisiyle hareket eden futbol seyircisi saha ve tribünlerde çeşitli şiddet olaylarına sebep olabilmektedir. İnsanların agresif davranışların ortaya çıkmasında, sonucunun ne değerse değin önemli olanın kazanma arzusu sporcular kadar yönetici, çalıştırıcı ve taraftarın davranışlarını da etkilemektedir (Yetim, 2000; Eroğlu, 2009). Bu hırs ve kazanma arzusunu bahane eden kitleler her türlü rahatlama metodunu (küfür, kötü tezahürat, saldırgan davranma ve şiddete başvurma gibi) kullanmaktadırlar. Spor branşları içinde futbol, günümüzde insanların ilgi odağı haline gelmiştir. Kitleleri arkasından sürükleyen bu sporun saha içindeki yönetimi ise spor eğitimi almış, futbol hakemleri tarafından yönetilmektedir (Sunay, 1992).

Futbol hakemliği; oyun bilgisi, iletişim kurma ve anında karar verme gibi çok yönlü özellikler gerektirmektedir. Bu nedenlerle hakemlik; karşılaşmaların en belirleyici olmazsa olmazlarından. Bu nedenle hakemler; oyun kurallarının, ölçünün, dürüstlüğün simgesi sayılır (Ünsal, 2005).

Bir futbol maçının fair play ilkeleri içerisinde geçmesi, oyunun heyecan verici olması, bol gollü geçmesinde veya düzensiz, olaylı, kavgalı bir hava içerisinde oynanmasında hakemin rolü son etkilidir (Orta, 2000). Dolayısıyla futbolun ana unsurlarından olan hakemler bu olumsuzluklardan saha içinde ve saha dışında pek çok fiziksel baskılara, çirkin ve haksız sözlere veya hareketlere muhatap kalarak mağdur olabilmektedir. Hemen her müsabaka sonrasında hakemler, günah keçisi ilan edilmektedir. Olumlu veya olumsuz her sonuçtan onlar sorumlu gösterilerek, kişilikleri hakkında çeşitli baskılara maruz kalabilmektedirler. Bu olumsuzluklar hakemlerin müsabaka esnasında ve sonrasında fiziksel zorbalığa uğramalarına kadar varmaktadır (Erdur, 2006)

İnsan ilişkilerinde zorbalık, bir birey ya da grup tarafından kasıtlı olarak tekrarlanan ve başkalarına zarar verme amacı taşıyan istenilmeyen davranışları oluşturmaktadır (Olweus, 2003). İnternet ortamında görünen tehlikelerden biri de zorbalıktır. Zorbalık alan yazında internet üzerinden “elektronik zorbalık”, “sanal zorbalık” veya “siber zorbalık” gibi değişik isimler verilmektedir (Kowalski & Limber 2007).

Sanal zorbalıkla ilgili yapılan çeşitli tanımlar incelendiğinde bilgi ve iletişim teknolojilerini (internet, bilgisayar, cep telefonu vb.) kullanarak bir birey ya da gruba kasıtlı ve sürekli başkalarına zarar vermeye çalışılmasına sanal zorbalık denilmektedir (Keith & Martin 2005; Li, 2005; Li, 2007).

Teknoloji alanındaki gelişmeler ve teknolojinin gençler tarafından daha sık kullanılması özellikle 2005 yılından sonra interneti çok değiştiren yeni bir kavram olan “sosyal ağ” birçok insanın internette karşılıklı iletişime girerek haberleştiği kişilere has özel sitelerdir. Hakemleri suçlu ilan edenler çeşitli sosyal ağlar (Facebook, Twiter, You tube, Google Plus, LinkedIn) vasıtası ile bu insanlara hayatın her anında ulaşma imkânı bulmuşlardır. Sosyal ağ siteleri birer arkadaş topluluğu görülse de altında farklı sebepleri barındırabilmektedir (Eroğlu & Peker 2011). Bu farklı sebeplere dayanan davranışlar süreklilik kazanarak hayatın her anını zaman ve mekân ayırımı olmaksızın etkilemektedir.

Futbol hakemlerine sosyal ağlar vasıtası ile ulaşma imkânı bulan tüm bu unsurlar aynı zamanda hakemler üzerinde gerek zihinsel gerekse ruhsal olarak istenmeyen etkilere sebep olabilmektedir. Hakemlerin, bu olumsuzluklardan tehdit edici uyarıcılardan uzak durmak ve karşılaşmamak için duyarlılığı yüksek olmak zorundadır. Bu bağlamda siber zorbalık duyarlılığı, “internet, cep telefonu gibi siber araçların kullanımı esnasında zorbaca davranışlara maruz kalmaya yol açabilecek davranışlardan uzak durma, bu türlü tehditlerin varlığından haberdar olma ve tedbir alma, tehdit oluşturabilecek uyarıcıları fark etmeye yönelik dikkati yüksek tutma davranışları” olarak tanımlanabilir (Tanrıku, Kınay & Arıca, 2013).

Bu doğrultuda araştırma, Klasman futbol hakemlerinin bilgi iletişim teknolojilerini kullanma durumlarını belirlemek ve sanal duyarlılık seviyelerini tespit etmek amacı ile yapılmıştır. Araştırmadaki bulgular göz önüne alındığında, araştırmaya katılan hakemlerin sanal zorbalık eylemleri sonucunda karşı karşıya kalabilecekleri sorunların farkında oldukları görülmüştür. Hakemlerin sanal ortamda kişisel güvenliklerini sağlayabilecek bilinç düzeyine sahip oldukları, dolayısıyla futbol hakemlerinin sanal duyarlılık seviyelerinin kendilerine yeter düzeyde olduğu; duyarlılık düzeyi yüksek olan hakemlerin mağduriyet düzeylerinin de düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonunda elde ettiğimiz bulgularda hakemlerin az da olsa bir şekilde sanal zorbalığa maruz kalanların olduğu da görülmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2. 1. Araştırma Grubu: Bu araştırmanın evrenini; Türkiye Futbol Federasyonunun profesyonel ve amatör liglerinde faal olarak görev yapan, farklı klasmanlara sahip 1367 hakem oluşturmaktadır (TFF. 2015). Türkiye Futbol Federasyonunda faal olarak görev yapan, farklı klasmanlara sahip hakemler ise örnekleme oluşturmuştur. Bunlar 7. bölge (Gaziantep, Kahramanmaraş, Kilis, Hatay) hakemi n= 69, 8. bölge (Elazığ Malatya Tunceli ve Adıyaman) hakemi n= 46, 13'üncü Bölgede (Diyarbakır, Mardin, Batman, Bingöl, Şırnak, Siirt ve Şanlıurfa'da) görev yapan n= 77 toplam 192 klasman futbol hakemi ile sınırlıdır. Araştırmaya dahil edilen hakemlere çalışma hakkında bilgi verilerek gönüllü katılımları sağlanmıştır. 163 kişinin katıldığı formlardan 29'unun bir kısmı tamamen aynı seçenek veya eksik doldurulduğu için araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırmaya dahil edilen hakem sayısı 141'dir.

2. 2. Veri Toplama Aracı: Araştırmanın amacına uygun oluşturulan anket formu iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek, hakemlik kademesi, hakemlik süresi, internet kullanım amacı, günlük internet kullanım süresi, internete bağlanma yeri gibi 10 sorudan oluşan bağımsız değişkenlere yer almıştır.

İkinci bölümde sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerini tespit etmek için Tanrıku ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilen ve iç tutarlılık katsayısı ,83 ile ,90 arasında olan, Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği; tek boyutlu 14 maddeden oluşmaktadır. Üçlü likert tipi geliştirilen Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeğindeki maddelere ait puan aralıkları, "hayır" 1 (bir) puan, "bazen" 2 (iki) puan, "evet" 3 (üç) puan olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan ise 42'dir. Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeğinden alınan puanın yüksekliği siber zorbalığa ilişkin duyarlılığın yüksek olduğunu göstermektedir (Tanrıku, Kınay & Arıca, 2013).

2. 3. Verilerin Analizi: Araştırmada verilerin değerlendirmesinde; frekans ve yüzde dağılım tablolarından yararlanılmıştır. "Shapiro-Wilk" testi sonucu araştırma verilerinin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Bu nedenle bağımsız iki değişken arasındaki ilişkiyi bulmak için Independent Samples Test, ikiden fazla değişkenler arasındaki ilişkiyi bulmak için tek yönlü Varyans (Anova) analizi tablosu sonuçları dikkate alınmıştır. Ölçekleri değerlendirdiğimizde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ alınmıştır.

3. BULGULAR

Bu kısımda, araştırma konusu, amacı ve yöntemi çerçevesinde elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı görev yapan 141 klasman futbol hakemlerinin verdikleri cevaplara göre değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamı erkeklerden oluşmuştur.

Tablo 1. Bağımsız Değişkenler Tablosu

Değişkenler	n	%
Yaş		
18-22	18	12,8
23-27	64	45,4

	28-32	48	34,0
	33 ve üzeri	11	7,8
Medeni Durum	Bekar	88	62,4
	Evli	53	37,6
Eğitim Durumu	Ortaöğretim	17	12,1
	Ön Lisans	24	17,0
	Lisans	89	63,1
	Yüksek Lisans	11	7,8
Meslek	Serbest Meslek	15	10,6
	Memur	86	61,0
	Öğrenci	40	28,4
Hakemlik Kademesi	Bölgesel Hakem	85	60,3
	Klasman Yardımcı Hakem	23	16,3
	B Klasman Hakem	13	9,2
	C Klasman Hakem	20	14,2
Hakemlik Süresi	0-3 Yıl	25	17,7
	4-6 Yıl	39	27,7
	7-9 Yıl	50	35,5
	10 Yıl ve üzeri	27	19,1

Tablo1'e göre; 141 futbol hakeminin % 45,4'ü 23–27 yaş arasında, % 62,4'ünün bekar olduğu görülmüştür. Hakemlerin büyük çoğunluğunun, % 63,1'inin lisans mezunu, % 61'inin memur olduğu görülmektedir.

Futbol hakemleri klasmanlarına göre incelendiğinde; % 60,3'ünün bölgesel hakem, büyük çoğunluğunun ise % 35,5 ile 7-9 yıl süre hakemlik yaptığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Günlük İnternet Kullanımına İlişkin Verilerin Dağılımı

Günlük İnternet Kullanım Süresi	n	%
0-1 Saat	34	24,1
2-3 Saat	59	41,8
4-5 Saat	24	17,0
6 Saat ve üzeri	24	17,0
Toplam	141	100,0

Hakemlerin günlük internet kullanım sürelerine baktığımızda, yarıya yakınının % 41,8'nin 2-3 saat süreyle internete girdiği görülmektedir.

Tablo 3. İnternet Bağlanma Yeri

İnternet Bağlanma Yeri	n	%
Ev	54	38,3
Mobil Telefon	44	31,2
İs Yeri	43	30,5
Toplam	141	100,0

Araştırmaya katılan hakemlerin çoğunluğunun % 38,3'nün evden internete bağlandığı, % 31,2'sinin mobil telefonla bağlandığı, % 30,5'inin iş yerinden internete bağlandığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. İnternet Kullanım Amacı

İnternet Kullanım Amacı	n	%
E-postalarını kontrol etmek	61	43,3
Facebook'ta bilgi paylaşımı	40	28,4
Haber ve gazete okumak	33	23,4
Film seyretmek	4	2,8
Müzik dinlemek	2	1,4
Chat (sohbet) yapmak	1	0,7
Toplam	141	100

Futbol hakemlerinin % 43,3'ü e-postalarını kontrol ederek, az bir bölümü de (% 0,7) chat (sohbet) yaparak zaman geçirdikleri tespit edilmiştir.

3. 1. Futbol Hakemlerinin Sanal Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Analizi

Futbol hakemlerinin, sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık toplam puanlarına yönelik istatistiksel analizi tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Futbol Hakemlerinin Sanal Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Genel Ortalama Tablosu

N	Minimum Puan	Maksimum Puan	Ortalama puan	Ortalama Skala değeri (1 puan ile 3 puan arası)
141	16,00	42,00	36,73	2,62

Tablo 5 incelendiğinde, elde edilen bulgular futbol hakemlerinin sanal zorbalığa ilişkin yüksek düzeyde duyarlılığa ($\bar{x} = 36,73$) sahip oldukları söylenebilir. “hayır” 1 (bir) puan, “bazen” 2 (iki) puan, “evet” 3 (üç) puan olarak hesaplamıştır. Ölçekten alınan en yüksek puan 42 iken en düşük puan 16 çıkmıştır. Bu türden skala değeri 2,62 olarak evet’e yakın bulunmuştur.

Tablo 6. Futbol Hakemlerinin Medeni Durumlarının Sanal Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının T-Testi Dağılımı

Medeni Durum	n	\bar{x}	Ss	t	P
Bekar	88	36,13	5.43	-1,81	0,07
Evli	53	37,71	4.18		

Tablo 6 incelendiğinde, duyarlılık puan ortalamaları, evli hakemlerin ortalaması $\bar{x} = 37,71$, bekar hakemlerin ortalaması ise $\bar{x} = 36,13$ olduğu görülmektedir. İki grup arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan t- testi sonucunda $p=0,07$ olarak bulunmuş ve iki grup arasındaki farkın anlamlı kabul edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 7. Futbol Hakemlerinin Hakemlik Kademelerinin Sanal Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Varyans Analizi Tablosu

Hakemlik Kademesi	n	\bar{x}	Ss	Kar. Top.	Sd	Kar. Ort.	f	p
Bölgesel Hakem	85	36,10	5,44	108,617	3	36.206	1,434	0,23
Klasman Yardımcı Hakem	23	37,65	5,18	3459,141	137	25.249		
B Klasman Hakem	13	36,61	3,96	3567,759	140			
C Klasman Hakem	20	38,40	3,16					
Toplam	141	36,73	5,04					

Tablo 7’de futbol hakemlerinin hakemlik kademesi değişkenine bakıldığında, sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık puanları, en yüksek ortalamanın ($\bar{x}=38,40$) ile C klasman hakem olduğu, en az ortalama ($\bar{x}=36,10$) ile bölgesel hakemlerin izlediği görülmektedir. Futbol hakemlerinin sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık puanlarının hakemlik kademesi değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde $p=0,23$ olarak bulunmuş ve ($p>0,05$) düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

Tablo 8. Futbol Hakemlerinin Hakemlik Sürelerinin Sanal Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının Varyans Analizi Tablosu

Hakemlik Süresi	n	\bar{x}	Ss	Kar. Top.	Sd	Kar. Ort.	f	p
0-3 Yıl arası	25	35,44	4,52	135,04	3	45,01	1,79	0,15
4-6 Yıl arası	40	37,02	4,75	3432,71	137	25,05		
7-9 Yıl arası	50	36,24	6,08	3567,75	140			

10 Yıl ve üzeri	26	38,46	3,12
Toplam	141	36,73	5,04

Tablo 8'de futbol hakemlerinin hakemlik süresi değişkenine bakıldığında, sanal zorbalığa ilişkin duyarlık puanları, en yüksek ortalamanın ($\bar{x}=38,46$) ile 10 yıl ve üzeri hakemlik yaptıkları, en az ortalama ($\bar{x}=35,44$) ile 0-3 yıllık hakemlerin olduğu görülmektedir. Futbol hakemlerinin sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık puanlarının hakemlik süresi değişkenlerine göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde ise $p=0,15$ olarak bulunmuş ve ($p>0,05$) düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir.

4. TARTIŞMA

Araştırma Türkiye Futbol Federasyonu bünyesinde faal olarak görev alan klasman futbol hakemlerinin, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, hakemlik kademesi, hakemlik süresi, internete bağlanma yeri ve internet kullanım süresi gibi farklı değişkenlere göre internet kullanımları ve sanal duyarlılık düzeylerinin araştırılarak yorumlanması amacıyla yapılmıştır.

Araştırmaya katılan futbol hakemlerinin tamamının erkek olması bayanların futbola ve futbol hakemliğine ilgisi giderek artmakla birlikte henüz beklenen seviyede değildir. Çünkü Türkiye Futbol Federasyonuna bağlı faal bayan hakemlerin oranı sadece % 3,2'dir (TFF, 2015). Pek çok nedenle birlikte futbol sahalarındaki kural dışı davranışların bayanların futbol hakemliğine erkeklere oranla daha mesafeli davranması nedenlerini sorgulayan çalışmalara ihtiyaç olduğu açıktır.

Araştırmaya katılan hakemlerin yarıya yakını % 45'inin 23-27 yaş aralığında ve çoğunluğunun (% 62) bekar olduğu görülmektedir. Merkez Hakem Kurulunun, faal olarak görev yapan futbol hakemlerinin pozisyonlara yakın olmak ve doğru karar vermek için genç yaş aralığındakileri tercih etmesi doğal karşılanmalıdır. Hakemler arasında üniversite eğitiminin belirleyici bir şekilde çoğunlukta (% 63) olduğu görülmektedir. Futbol ve voleybol hakemleri arasında yapılan farklı çalışmalarda da katılımcıların yarısından fazlasının üniversite eğitimi aldığı görülmektedir (Tekin, Savucu & Ramazanoğlu, 2005). Hakemlik mesleğini eğitim seviyesi yüksek, gençler tarafından ve çoğunluğu memur (% 61) olanlar tarafından tercih edilmektedir. Futbol, voleybol, basketbol hakemlerine yönelik yapılan farklı çalışmalarda da benzer sonuçlar çıktığı görülmektedir (Ünsal, 2005; Korkmaz, 2001; Sungur, 2001). Hakemlik süreleri dikkate alındığında 7 yıl ve üzeri sürelerle sahip olmalarına rağmen çoğunlukla Bölgesel hakem olarak görev aldıkları B klasman seviyesine yükselenlerin sayısının az olduğu çalışmaya yansımıştır. Kayışoğlu'nun (2008) klasman hakemlerinin hakemlik deneyimlerini incelediği çalışmada da buna benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Kayışoğlu, 2008).

Türkiye'de yapılan çalışmalarda bilgisayar başında geçirilen zamanın giderek arttığı hatta bu durumun bazı kişilerde hastalık (Gözen, Kurt & Canbulat, 2014). boyutunda tartışıldığı çalışmalara rastlamak mümkündür (Kelleci, Güler, Sezer & Gölbası 2009). Türkiye'de 2016 yılında % 61,2' sinin interneti büyük oranda her gün veya haftada en az bir defa düzenli kullandıkları görülmektedir. Bu oran, bir önceki yılın aynı döneminde % 55,9 dolaylarında olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2017). İnternet kullanım süreleri dikkate alındığında futbol hakemlerinin % 24'ünün günde 1 saat ve daha az süre ile internete girdiği,

% 42'sinin ise 2-3 saat süresince internete girdiği görülmektedir. Sabah Gazetesinin (2015) aktardığı habere göre; 2012 yılında yapılan bir çalışmada gençlerin günlük olarak yaklaşık altı saatini internet başında geçirdiği belirtilmektedir. Katılımcı hakemlerin de genç yaş aralığında olduğu dikkate alındığında bu durum Türkiye gerçekliği ile benzerlik göstermektedir. Futbol hakemlerinin mobil telefondan, işyerinden ve evlerinde internete girmeye imkan bulduğu belirlenmiştir. İnternet kullanımının imkanları giderek çoğalmakla birlikte mobil telefonların bu süreçte önemli rol oynadığı akıllı telefonlara gösterilen ilgiden anlaşılabilir.

Futbol hakemlerin, internet kullanım amaçları sıralandığında % 21'inin e-posta kontrolü, % 18'inin haber ve gazete takibi, % 14'nün sohbet etmek ve sosyal iletişim kanallarından facebook'ta gezinmeyi tercih ettiği görülmektedir. E-posta kullanımının yüksek olması, Merkez Hakem Kurulunun, hakemlik başvurularında e posta adresini zorunlu kılarak iletişim kanalı olarak tercih etmesi ile açıklanabilir (Anadolu Üniversitesi, 2015). Hakemlerin bu iletişim kanalını kullanma zorunluluğu onların internet ile ilişkili olmasını sağlamaktadır. Ayrıca sosyal ağlarda iletişim kurabilmenin önceliğinin kişiye ait bir e-posta adresi gerekliliği sosyal iletişim ağları kullanımı ile doğru orantılıdır. Sosyal iletişim ağları arasında en çok kullanılanı olan Facebook'un çocuklarda bile % 85'lere ulaştığı (EU Kids Online III Türkiye, 2017). dikkate alındığında futbol hakemlerinin bu sosyal ağı çok kullanması beklenen bir durumdur. Bu nedenle tüm insanlar gibi Futbol hakemlerinin bu sosyal ağları kullanırken belirli bir farkındalık düzeyine ulaşması kendilerinin karşılaşacağı her türlü siber zorbalığı azaltacaktır. Futbol hakemlerinin sanal zorbalığa ilişkin duyarlılıkları dikkate alındığında; 14 puan ile 42 puan arasındaki bir skala içerisinde $\bar{x} = 36,73$ gibi oldukça yüksek düzeyde olması manidardır (Tablo 5). Futbol hakemlerinin sanal zorbalığa ilişkin duyarlılık puan ortalamaları 2012 yılında bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin ortalama puanları ($\bar{x} = 35,06$) ile benzerlik göstermektedir (Gezgin & Çuhadar 2012). Bu farkındalık medeni durum, hakemlik kademesi ve hakemlik süreleri değişkenleri eksenli sorgulandığında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak evli hakemlerin bekar hakemlere göre (Tablo 6); üst klasmandakilerin (C klasman, $\bar{x} = 38,40$) alt klasmandakilere (bölgesel hakem, $\bar{x} = 36,10$) göre duyarlılık düzeyleri daha yüksektir (Tablo 7).

Bu durum hakemlerin kıdemleri arttıkça sanal ortamda oluşabilecek zorbalık davranışlarına hazırlıklı ve bilinçli bir farkındalık düzeyinde olduğunu göstermektedir. Bu farkındalığı nasıl kazandıkları ayrı bir çalışma konusudur. İnternet kullanımının hayatın her alanını kolaylaştırdığı bilinirken ona karşı duyarlı olmanın kişinin başına gelebilecek sıkıntıları azaltacağı varsayımı ile araştırmaya katılan Futbol hakemlerinin sanal duyarlılık düzeylerinin yeterli düzeyde olması onların sanal ortamdaki, tehlikelere karşı savunmasız olmadıklarını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Anadolu Üniversitesi (2015). <http://esertifika.anadolu.edu.tr/tffProtokol.htm> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 09.07.2015)

Erdur, B. Ö., Yerin, G. O. & Akbaba, A. S. (2006). Bilgi ve İletişim Teknolojileri Çocukları ve Gençleri Nasıl Etkiliyor? Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler. İstanbul: Unicef: 202–210.

Eroğlu, S. E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: Lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20: 205–221.

Eroğlu, Y. & Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaşan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-20.

EU Kids Online III Türkiye (2017). <http://eukidsonline.metu.edu.tr> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 09.02.2017)

Gezgin, D. M. & Çuhadar, C. (2012) Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2)

Gözen, D., Kurt, A. S. & Canbulat, N. (2014). The Current Health Problem: Internet Addiction in Children. *Bağımlılık Dergisi-Journal of Dependence*, 15(1), 34-39.

Karagözoğlu, C. & Ay, S. M. (1999). Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri, (İstanbul Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(3), 27-31.

Kayıoğlu, N. B. (2008) Faal Futbol Klasman Hakemlerinin Eğitim Süreçlerinin İncelenmesi Ve Beklenti Düzeyleri (Türkiye Futbol Federasyonu 3. Bölge Örneği). Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara*.

Keith, S. & Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming children and youth*, 13(4), 224-228.

Kelleci, M., Güler, N., Sezer, H., & Gölbası, Z. (2009). Lise Öğrencilerinde İnternet Kullanma Süresinin Cinsiyet ve Psikiyatrik Belirtiler ile İlişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(3).

Korkmaz, F. (2001). Voleybol Hakemlerinin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri ve Hakemliğe Yönelten Motivasyonel Etkenler. *Hacettepe Üniversitesi Voleybol Bilim ve Teknoloji Dergisi*. Yıl, 8(26).

Kowalski, R. M. & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41(6), S22-S30.

Li, T. B. Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *journal of educational Computing Research*, 32(3), 265-277.

Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in human behavior*, 23(4), 1777-1791.

Olweus, D. (2003). *A profile of bullying at school. Educational leadership*, 60(6), 12-17.

Orta, L. (2000). Dünya’da ve Türkiye’de Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi Semineri. *Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale*.

Sabah Gazetesi (2015). <http://www.sabah.com.tr/Teknoloji/Haber/2012/10/10/tuvaletten-onceinternet-gelior> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 28.02.2015)

Sunay, H. (1992). Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Hakemliğe Yönelmelerine Etki eden Motivasyonel Etkenler Üzerine Bir Araştırma. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(2), 18-23.

Sungur, E. (2001). Türk Futbol Hakemlerinin Sosyo-Ekonomik Yapılarının incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü, Sakarya.*

Tanrıkulu, T., Kınay, H. & Arıçak, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1).*

Tekin, A. H., Savucu, Y. & Ramazanoğlu, F. (2005). Klasman Ve Bölge Futbol Hakemlerinin Sosyo-Ekonomik Durumları Ve Sorunları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(2): 209-217.*

TÜİK. (2017). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 02.02.2017)

TFF. (2015). <http://www.tff.org/Default.aspx?pageID=161> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

Ünsal, A. (2005). *Tribün Cemaatinin Öfkesi. Ticarileşen Türkiye Futbolunda Şiddet. İletişim Yayınları. İstanbul.*

Yetim, A. (2000). *Sosyoloji Ve Spor.* Topkapı Matbaacılık. Ankara